IArychevs'kyi, Syl'vestr
Sich ide!

PG
3948
I328S5
1907
c.1
ROBA

Presented to the

LIBRARY *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

by

PETER KRAVCHUK

Товариство Просьвіти
імени
М. Павлика
в
Ланюк.

Січ іде!

одня драма в 3-х дїях.

18
315
508

Написав

Сильвестер Яричевський.

Чернівцї, 1907.
м Миколи Грабчука, Чернівцї, друкарня „Австриї".
З друкарнї черновецкого акц. товариства.

Цїна 40 сотиків.

LIBRARY
SEP
22
'89
UNIVERSITY OF TORONTO
PG
3948
I328
S5
1907

ОСОБИ:

ПАРАСКА, стара ґаздиня.
ДЬОРДЇЙ, її син.
АНИЦЯ, його суджена.
ПЕТРО, старий ґазда.
ЙОЙНА, коршмар.
АБРУМ, перекупень товарів.
ІНТЕЛЇҐЕНТ, невидимий, поза сценою.
ОСАВУЛА. — ПИСАР. — Дехто з гурту.
Хлопці, дівчата, хор — поза сценою.
Дїє ся: в руському селї на Буковинї.
Час: тепер.

Стїна головна, просто.

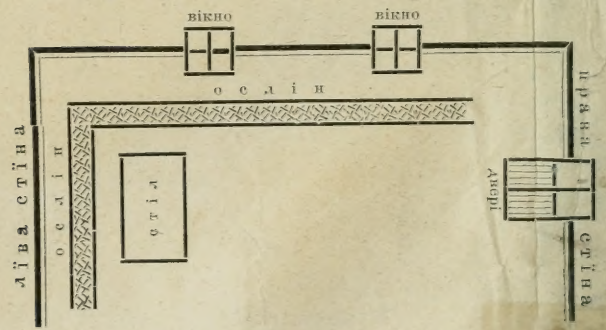

Нутро хати.

В 588
М 30
2.259

І. Дія.

(Нутро мужицької хати. Під стіною з лівого боку довгий стіл, застелений мережаною скатертю, з правого боку напроти сеї стіни двері. Просто стіна з двома відчиненими вікнами. За столом з ліва і просто нас під стіною з вікнами тягне ся гарний ослін рівнож застелений. В хаті не богато, але чисто. Пополудне. В комнаті вештаєть ся, порядкує — поправляє дещо коло стола й на ослоні мужичка **Параска,** так десь 50-літна, старої дати, закурена, залякана. Говорить плачливим голосом, розкладаючи при тому живо руками способом балакучих наших старих селянок. З надвору чути крізь відчинені вікна гамір, гомін дівочої розмови й мужичої гутірки. Нараз чути голоси за сценою: пст, тихо! Ідуть вже, ідуть!... На бік!... Робіть місце!... місце!...)

Параска (до себе): От вже йдуть! Боженьку ти мій, як же в мене серце бєть ся!

(Чути з далека хор: сьпівають звісну сїчову пісню. Голос щораз крішпає в міру того, як хор наближає ся. Чути виразно):

Гей, там на горі Сїч іде (2 р.)
Гей, там на горі наше славне товари́ство,
Гей машерує раз, два, три!

Гей на передї кошовий (2 р.)
Гей, на передї — наше славне і т. д.

Гей, а позаду осавул (2 р.)
Й, а позаду — наше і т. д.

Гей, а по боках четарі (2 р.)
Гей, а по боках — наше і т. д.

(Сьпівають що раз то голоснїйше. Параска вештаєть ся трохи то сюди, то туди, по хатї, а там і сїдає на ослонї коло стола, підперши голову на праву руку. Роздумує над чимсь глубоко, час до часу похитуючи сумно головою. За сценою чути команду: Курінь — стань! Позір! Рівняйсь!)

Параска (мов зі сну): Вайльо, вайльо! Бог ту сьвятий знає тай відає, що то таке тота якась „Сїч“! Моє серце дуже чогось неспокійне з того часу, як єї ту стали заводити! Дьордїйку, Дьордїйку! дитинко дорога! Чи на добре ти йдеш та чи на добре?

(Чути стукане в двері. За сценою все гам'р, що трівае весь час першої дії. Відчиняють ся двері, входить Петро, старий, поважний ґазда, бувалий в сьвітї, досьвідний і просьвічений, трохи слабовитий, немов умучений довгою дорогою. Часто покашлює, говорить звільна, немов вагаючись і відважуючи кожде слово).

Петро (входячи): Добрий день вам, тето Параско! Зайшов за „молодими“ аж на ваше подвірє тай трохи підтоптав ся. Де вже минї там з молодими шлях верстати! Бувало — минуло!

Параска (живо): Прошу, прошу, гостїть у нас! Сїдайте, дьидю Петре! (Поправляє на ослонї).

Петро (сїдає межи обома вікнами): Сїдаю, бода у вас добро сїдало! (За хвильку). Алеж люд

нині у вас, народа всякого, гай-гай! Щось аж вісїм „Сїчий“ прибуло до нашої в гості. Хлопцї, як мак. Привитати, бачите, прибули наймолодшу сестрицю.

Параска (журливо): Ай, таже наймолодшу сестрицю! (Потупила очі в землю. За хвилю): Скажіть-но минї, дьидю Петре... ви чоловік розумний, чували тай видали май вже не одно... ну, тай і не нинїшні вже, Богу дякувати... скажіть минї — нáщо тай пóщо тої Сїчи, тих якихось козаків по селах?...

Петро (немов здивований): То ви ще й не знаєте, Параско? Таже ваш Дьордїйко сам кошовий?

Параска: Е, та що там з того, що кошовий! Все то своя дитина! Що він мене там навчить? Він знає своє, а я своє, а до того ще й люди своє плещуть...

Петро: А щож би такого плещуть?

Параска: То ви не знаєте? Таже то аж волосє стає дубом, що вони не навповідають — тоті люди! Кажуть май одні, що то наслане на наш край, аби забирати більше людий до войська, а другі знов повідають, що тоту штуку принесли якісь вунїяти тай хотять нас православних геть на унїю перекабатити! Недочекали би!

Петро: Ов, а хтож то вам такого нарозповідав?

Параска: Таже то вже, дьидю, всї воробцї цьвірінькають!

Петро: Хибаж коли воробцї цьвірінькають, то вже мусить бути сама найчистїйша правда? Тай відколи то вже люди мають вчити ся розуму від воробців?

Параска: Та я не тото... Але кажуть... ну, люди так кажуть, тай я...

Петро: Котрі люди?

Параска: Та котрі? А вот хочби й наші пан-отець. Та виразно казали тої неділї в церкві: Люди, кажуть, не дайте ся підмовляти вашим ворогам... не дайте ся притьмом тягнути в нещастє! А ви парубки, каже, не будьте гаманами! На що тобі оден з другим, каже, тої червоної верівки? Кого на нїй будеш вішати?...

Петро (покивуючи сумно головою): Чув я, чув я про тото. Сам у неділю не був у церкві, трохи чогось слабував, але розповіли менї люди... Та скажу вам, Параско, таке: не по божому тото наш пан-отець навчають, ой не по божому тай не по христіяньски!

Параска: Також говорите! Таж він на те учив ся, аби знати, що говорить!

Петро: Вибачайте!... Ба скажіть ви менї: чи всї люди на сьвітї однакові? Чи всї мають однакове серце?... Де там! Оден лїпший, другий гірший. Оден тобі як брат, другий

як кат! Иньший то й лїпший від брата, а знайде ся такий, що й лютїйший від ката! І то всюди так: межи панами і межи мужиками. Тай ще й межи пан-о́тцями. Та правда ще не вмерла, ще єї й не похоронять. Знайдуть ся ще й у нас пан-о́тці, що йдуть з народом, з мужиком. Що раз таких більше. Я був недавно на заснованю „Сїчи“ в Лужинцях, та там був також оден пано́тець. Добрий чоловік. Сам промовляв до людий — щиро — сердечно. Бо то наш чоловік. А той, що в нашім селї, то якесь недобре має серце! Нїкого не порадить, нїкого не споможе! І громадї він не є щирий! Хто єго видїв у читальни? Чи порадив він нас, як ми закладали касу? А дре, якби на нас не одна, а сїм шкір було! Не дивно, що він проти „Сїчи“ виступає: як мужик просьвітить ся, то пропало жниво тих, шо не орють і не сїють, а собирають! Доброму наше щастє не пошкодить!...

Параска (покивуючи сумно, трохи недовірчиво головою): Ай таки так, таки так!... Та ще казали люди... таки сам Йойна, коршмар... що то революция... Тота „Сїч“, каже, то на тото, аби сїчи́! То будуть, каже, збирати ся сїчи панів і жидів. Але, каже, недочека́нє їх! Хочуть вони сїчи́, то будуть сїчи їх тай різати, як капусту! А вашого, каже, сина,

башого Дьордїйка — то насамперед будуть сїчи, бо він гершт до того всього... Йой, йой, йой, якже заболїло в мене серце, як я таке почула! Гадаю собі: гай, нещасливаж тобі годинонька, моя дитино! Таке тобі буде, як твому неневи небіщикови було! І той також спирав ся з панами доти, доти спирав ся, аж доки не знищив ся гет до послїдного ґрейцарика тай умер в бідї тай нуждї. А я бідна вдовиця ледво тоту хатинку затримала при нас... Та ви се знаєте, дьидю Петре!... Підріс же мій Дьордїйко, підріс тай стали ми добувати ся з довгу, а ту нараз нещастє, таке нещастє! Вайльо, вайльо! (Майже заводить).

Петро: Та яке там нещастє! Я ще не бачу нїякого нещастя! Що се вам снить ся?

Параска: Ага, кажете, снить ся! Йойна казав через люди виразно, що, каже, я тому Паращиному синови Дьордїйови, каже, покажу, що то робити бунт! Винна менї ще Параска близько дві сотки, що старий позичив, — то хату єї спродам і ґрунт єї продам і з торбами в сьвіт за очи, каже, пущу! Що вона собі гадає! Такого бунтівника тримати в хатї? Козака вона годує? Дам я тобі козака! Ой, ой, ой!

Петро (повільно): Цитьтеж бо, Параско! А то сьпіваєте так тонко, як би голос на льоте-

риї виграли! Та чогож ви боїте ся? Що тутки за бунт? Таж на то все маємо право! Все те, бачите, від пана цїсаря позволено! Таж за тоє нїкому анї волос не спаде з голови! Та на то є статута тай параґрафи!

Параска (недовірчиво, уперто, жалко): Ага, статута, палїґрафи! Що менї з них, як мою дитину замкнуть до криміналу, а мене проженуть з хати?! Вже то жид знає, що робить і що говорить! Він не скаже так собі на вітер, ой не скаже!... Підуж я під чужі плоти, піду, як пташечка без гнїздочка! Ой підуж я, бідна вдовиця, нещаслива!... На що було менї на таке позволити! Та ще в моїй хатї!... Ой працонько моя ти ненаглядна! Підеш — розкотиш ся по сьвітоньку, роздробиш ся як пісок, як порох!... (Плаче тяжко. Петро хоче нїби щось говорити, втихомирювати єї, та кинувши легковажно головою, спирає ся обома руками на грубу палицю, що єї держав у правій руцї: наслухує. Нараз чути за стїною слова — дуже виразно. Пливуть вони крізь відчинені вікна в хату. Се промова невидимого інтелїґента на зборах „Сїчи“).

Невидимий інтелїґент (за сценою): Сьвітлі збори! Дорогі братя і сестри! Славне парубоцтво!

Петро: От лїпше слухаймо, що там говорить якийсь пан з Черновець. Поназ'їжджало ся їх нинї багато (іронїчно) робити „бунт“! (Присуває ся близше до вікна з лївого боку).

Інтелїґент (за сценою): Що то за сьвято нинї у вас, що так прибрали ся гей на храм який? Якаж то радість велика яснїє на ваших лицях, котрі нераз потом обливають ся при тяжкій праци? Якіж гарні хоругви бачуть наші очі в ваших руках і на воротах сего ґаздівства! Що за одні тоті стрункі молодцї з червоними лентами через широкі парубочі груди?... Яке се сьвято? — скажіть, скажіть, о руські люди!... Сьвято се велике нинї, дорогі братя, у вашім селї...

Петро (міжтим): От, говорить, як у дзвін дзвонить! Дармо каші з молоком не їв певно! (Параска присуває ся до вікна з правого боку).

Інтелїґент (дальше): Завитав у ваші пороги, у ваші хати убогі великий ґість нинї: славна „Сїч". Дорогі мої! Хто не чув до нинї слова „Сїч"?... По наших селах іде голосний гомін того чарівного слова „Сїч", а на звук єго серце здрігає ся якимись дивними, незнаними доси радощами. На чародїйний звук слова „Сїч" встають, немов з під землї виростають ряди славних молодцїв, перевязують через щирі молодечі груди червону ленту і на грімку команду „Нозір!" стають в одну непобідиму лаву для оборони рідних хат від злого пожару, для охорони рідних душ від гіршого єще лютого ворога — від темноти. І от бачимо, що йде тота „Сїч" зі села до

села і як той чудотворець який воскрешає з мертвих цілі громади, будить зі сну отяжілих і підносить опянілих нещастєм, побитих лихолїтєм, бере їх за руку мов дитину і веде на ясні райські левади щастя, долї, добробиту! Цвитуть, пишають ся за нею руські села, усьміхає ся вдоволений мужик і гордо підносить ясне чоло в солодкій надії, в горячій вірі, що єще не вмерла руська мати! (Клики за сценою: Славно! Славно! Ще не вмерла Україна!)

Петро (до Параски): Чуєте? чуєте? } разом
Параска (тривожно): Господоньку сьвятий! }

Інтелїґент (дальше): Так, ще не вмерла руська мати — і не вмре!... Умре хто иньший: умре ворог правди, ворог нашого люду, ворог Руси-України... Той — що нам кував кайдани темноти і неволї; той — що нам копає могилу убожества і взаїмної незгоди; той — що грабив наше майно горівкою і ошуканьством; той — що вчив продавати честь народню горожаньску на всяких виборах і у всякій важній справі народній; той — що бажав нас поріжнити, посварити і вбити на віки й віки; той — що виривав з наших сердець куснями любов до рідного краю і до рідної мови дорогої; той ворог наш іщезне і пропаде, яко щезає дим від лиця огня!...

(Голоси: Най пропадуть вороги! Най жие наша вітчина! Наш народ!)

Інтелїгент: Так, вони пропадуть, коли в нас буде більше сили, більше відпорности. От, на що ми закладаємо „Сїчи"! Аби єднати ся в гурт, у громаду щирих і просьвічених людий, аби вигнати з руської хати піяньство, а повитати в нїй чесну тверезість; аби розпращати ся на віки з незгодою і братньою бійкою, з процесами, з клятою тяганиною по судах і адвокатах — брат проти брата, син проти отця, отець проти дїтий — аби повитати ангела згоди і взаїмної розради, поради і помочи — так — оден за всїх, всї за одного! Не дайте, братя, загибати в нуждї нїкому, що належить до вашого товариства, до вашого брацтва серця — любови! Спомагайте ся взаїмно всї, а будете великі, сильні, мої братя! (Голоси: Правда! Славно!) Будьте добрим приміром для других нетямущих людий в громадї. Най з почестию покаже на вас кождий і най з почестию вимовляє слова: адїт, се сїчовик! (Славно!) Так братя! Знаєте, що робити вам — робіть же!... А в нещастю — не дивіть, хто се потребує вашої помочи, чи се ваш брат, чи кум, чи сусїд; Русин, чи Волох, чи Жид — наш він чи кацап — усякому несїть поратунок! Де поломінь з'їдає людську

працю — туди ви спішіть — зараз — живо — радо ратувати! То ваше перше велике дїло! (Славно!. А тепер, братя, заки приступимо до вибору старшини, поясню вам обовязки єї зглядом товариства і... (Велика павза. Нараз тойже сам голос гомонить в другім тоні — енергічно, способом команди. Гамір. Позір! Саме ось в ту хвилю доносять нам про огонь в Лужинцях. Тому перериваю на якийсь час збори! Там огонь — там нам спішити! Відбудемо огняні хрестини! Посестри „Сїчи“ з нами! В похід! Сурмач!

(Сурма трубить на трівогу, до огню. Чутно тупіт, біганину; помалу все затихає).

Петро: В Лужинцях, казав, горить! Ратуй їх Господи!

Параска: О Боженьку мій милосерний! Побігли! Аби хоч Дьордїйкови що злого не лучило ся!

(Виходять обоє в хати. Чути з далека сурму і церковні дзвони. Велика павза. В хатї пусто. Врешті вертає Параска, за нею входить в хату Аниця: дївчина молода, чепурна, скромненька, але жива).

Аниця: Але полетїли, як вітер! А я матусенько гадаю: скочу до вас — Дьордїйка нема — та щоб вам не було сумно тай страшно!

Параска: Ай, добра з тебе дитина! Та чого би менї тут мало бути страшно? Але що сум бере — то правда! Деж бо то — люд-

ська працонька так марно пропадає! Ледво позвозили, постягали, а ту вже й огонь! Нещастє тай нещастє!

Аниця: Добре ще, що „Сїч“ так близько. Пішли й наші, то все таки щось виратують!

(Станула коло вікна з правої сторони, глядить на двір).

Параска: Ай виратують, доню, виратують. Але себе то вже дехто й не виратує! Згорить, тай ще і без вогню, як ось мій Дьордїйко тай я з ним — нещаслива!

(Усїла коло стола з лївого боку, сперла ся ліктями, хитає сумно головою. Аниця дивить ся на неї з жалем. Томляча тишина. Павза).

Аниця: А ось і Йойна йде до нас, тетко!

Параска: Йойна? Іде, кажеш, до нас? Не добром тото пахне, ой не добром!

(За хвилечку. Йойна станув за лївим вікном з надвору. Фїгура заживна, уперта, з жидівська горда).

Йойна: А що? Пішли! Побігли, як вівцї! І ваш (іронїчно) кошовий з ними! Ну, ну!... Най біжуть... А що, Параско, казали ви єму, аби плюнув на всьо тай на „Сїч“, бо буде зле?

Параска (налякана, смутна): Ай, та чому би і не казала? Казала — і просила — і молила!

(Аниця дивить ся на неї зі співчутєм).

Йойна: А він що?

Параска: А він каже, що ви єму за те не можете нїчого зробити, бо то вольно...

Цїсар, каже, позволив... „Сїч“, каже, заводити вольно... є на всьо статута...

(Серед тої розмови входить у хату спокійно і тихо Абрум: згорблений, сухий, правдивий образ жида-пролетаря, що ледво дихає за убожеством: лице сумно задумане, добре: цїлий він — велика суперечність до Йойни. Віншов, кивнувши всїм на привитанне головою, скинув міх із плечий в кут, слухає цїкаво розмови, стоячи в дверях.

Йойна (іронїчно): Ну, ну, або я що кажу? Вольно, вольно... А менї своє казати таки вольно! Чому нї? Я кажу — тото бунт — і я знаю, що кажу... Маю свою правду на то.

Абрум (помалу, з розвагою): Ей, Йойна, Йойна! Що ти говориш? Чи пасує тобі таке немудре говорити? Що ту за бунт? Який ту бунт? Яж прецї також ходжу по селї, скуповую в кождій хатї то се, то те що менї треба — але про нїякий бунт я не чув!

Йойна: Ну, то добре, що ти не чув! Не чув, бо не хотїв чути! Прецї ти все з ними, з ґоями! Тай врештї — щож ти можеш таке стратити на тім бунтї? То не на тебе бунт, то на нас, на таких як я! (Горячо, задирливо). То не бунт, що мужик читає ґазети, має читальню і не хоче робити за такі гроші, що єму дають?... То не бунт, шо вони кричать: Не пий у Йойни горівки, най єму скисне?! Йойна коршмар — тому Йойна

злодїй! То не бунт, як вони роблять на майданї єгзицирку і машерують і трублять і сьпівають і пхають ся до всього, де їх не треба? Ну, для тебе то не бунт, бо на тих пару цибулїв чи яєц, що ти від них купиш, нема анї штрайку, анї жадної змови, але на мене є змова! Ти Абрум не знаєш єще, що то бунт, але я знаю, бо мене від того болить голова. Що стане ся з моєю горівкою! Пречї сам єї не випю!... То не бунт?

Абрум: Слухай, Йойна — ти пречї розумний чоловік. Слухай же! Що то за бунт у мене, коли чоловік хоче жити так, як повинен? Коли не хоче пити, худобити ся, підпалювати, різати? Чи мужики не люди? Ми жиємо межи ними і з ними і навіть з них, то чогож ми ще маємо бути їх ворогами? Сьвіт тепер щораз розумнїйший стає: як ти менї, так я тобі. Як жид з них буде сотати кишки, пити їх кров, то вони не будуть єго за те цїлувати як брата? Га, як ти кажеш?

Йойна: Чи ти видїв, аби я з котрого з них вирвав коли кишку? Що ти плетеш такі дурницї, Абрум?

Абрум: Ну, ну — не вдавай малого хлопчика! Тиж все таки не по людськи з ними поступаєш. Они хочуть бути порядні — ти з них рад би мати злодїїв! Они хочуть бути

тверезі, просьвічені — ти з них радби зробити пянюгів, послїдних волоцюгів. Знаєш, я тобі скажу щиро, що я волю мати до роботи з розумними і тверезими господарями, як з ледарями, пянюгами, від котрих непевний житя навіть найбіднїйший жид-похатник, не то який богач — Йойна!

Йойна: Та яж кажу, що ти з ними! От вихрести ся, то бодай не буде стиду, що такий жид є на сьвітї! Тьфі! Я за тебе стидаю ся! Герсти? Я стидаю ся за тебе. Ти виродок! Ти знаєш наш ґешефт?

Параска: Ой, аби таких виродків було як найбільше, то би не зле було на сьвітї!

Йойна: Та я знаю, що для мужиків таких, як той, подай як найбільше. Таких капцунем! Ви хотїли би, аби ми всї зійшли на таких Абрумків, що не знає жадного ґешефту. І тому він капцан! Але я нї, я — Йойна, я ще розумію свій ґешефт! Я також розумію, що то є читальня, „Сїч“ і такі иньші мужицкі фільозофії: Gib ejm a Setz — schlug ihn nischt!

Абрум: Я не люблю такої розмови. (До Параски). Ґаздине, я ще ту прийду дещо купити. А тепер іду, бо в Йойни ще більший писок, як живіт! Бувайте здорові! (Відходить).

Йойна: Іди, зломи карк по саме колїно! То, як виджу, не буде нїчого з того. Ваш „ко-

шовий" не хоче відлучити ся від „Сїчи". Га, почує, як при „Сїчи" біда присїчé! За тоті гроші таки подам. Підете з хати геть! Не будете ту панувати: Недавно він менї казав (з патиском) — з тої моєї хати забирати ся — а тепер я єго викину (бє влорадно кулаком в одвірок вікна) звідси — разом з бебехами і з лентами!

Параска: Та майте Бога в серцю, Йойно! Все ви за якісь гроші таї гроші верзете, а я, бігме, не знаю, які то гроші позичив у вас мій небіщик! Яж вам то казала пару разів... Таж я мусїла би була знати. Небіщик був би менї все сказав, коли би був позичив!

Йойна: А видите, що не сказав!

Параска: Бо нїчого й не позичив!

Йойна: Най вам буде й так, а я маю сьвідків: от, стару Макрину, що в мене служить — вона тогди палила в грубі, як ваш чоловік брав від мене гроші! — тай Ілька Мака зза води.

Аниця: Алеж бо знайшли собі сьвідків аж сьмішно!

Йойна: Ну, чого сьмішно, з чого сьмішно?

Аниця: Та зі сьвідків! Макрина — стара піячка, а Мак — там то кажуть, найбільший хрунь у селї, що за чарку горівки продасть навіть душу, коли єї ще має! (Сьміє ся).

Й о й н а: Ай вай! Яка ти менї розумна! Фе! така молода, а така обмовна! Стидай ся!

А н и ц я: Стидайте ся ви за них, Йойно, сеж ваші приятелї! Такіж то з них і сьвідки будуть!

Й о й н а: Ай вай, яка премудра! Будемо ми видїли, як ти запієш тогди, коли твого кошового викинуть з хати! А що тогди з вашим весїлєм? Га? Пропало!

А н и ц я: До вас хиба вінчати ся не підемо!

Й о й н а: Не підете! Таки цїлком не підете! З чим підете? З порожними торбами? Він не буде мати нїчого — а ти не багато, тай буде паньство!... (По хвилї — облесно). Слухай но Анице! А таки ти розумна дївчина, хоч і трохи уперта! Але знаєш ти що? Може би ти сама його відмовила від тих — тих козаків?...

А н и ц я (немов не розуміє): Кого?

Й о й н а: Ну, питай ще кого? Та твого кавалїра, нареченого... Бігме, не пожалуєш того!... У мене є такі ладні, такі ладні коралї (прицмокує), а тобі в них було би дуже до лиця... Ну?... (Павза).

А н и ц я (добродушно): Йойно, знаєте що?

Й о й н а: Та що?

А н и ц я (помалу): Подаруйте но ви тоті коралї — вашій Макринї!

Й о й н а (мов ураженний): Ет пусте! Говори з нею!

(Гнівний). Ну, побачиш! Всїх вас я навчу! Той мене викидає з хати, сеся кпить — а я нїби їх дурень! Чекайте! (Погрозив пястуком. Відійшов скорою ходою).

Параска: От, розмовив ся жидиско, аби хоч не наварив ще більшого лиха, як хотїв!

Аниця: Не бійте ся, матусю! Не бійте ся! З великої хмари малий дощ. Серце моє віщує, що все те мине ся без шкоди для нас! Ще є преціньь правда, ще є й суд — а той суд то не Йойна! І сьвідки єму такі не поможуть!

Параска: Дай же Господи милосерний, аби воно так стало ся!

(Завіса).

II. Дія.

(Два місяці пізнійше. Тота сама комната, лише дечого в ній більше: на стіні просто образи Шевченка, Костомарова, Драгоманова, Федьковича, Воробкевича, Хмельницкого; в кутї — деревляна шафка з книжками, себто початок сїчової бібліотеки; на столї порозкидувані часописи. За столом — бливше нас — сидить сїчовий писар і пише протокол з засїдання, на лїво від него осавула; під вікном з правого боку плетуть дївчатка — між ними Аниця — вінки. Входять і другі парубки-сїчовики, дехто в лентї).

Осавула (складає газету старанно на бік, звертаючись до дївчат): Жваво, товаришки, жваво, ще відай роботи буде гук, заки пристроїте на завтрішний вечір нашу хату, як треба! Завтра мусимо поставити ся як слїд, аби народ знав, що то „Сїч“ справляє вечерницї...

Аниця: Та ще маємо й цїле завтра часу, упораємо ся...

Осавула: Ага, упораєте ся! Ну, побачимо, побачимо. А віршик — тоту свою деклямацию — вже ти вмієш плавно?

Аниця: Ще й як! А — от слухайте:

Сьвіте тихий, краю милий, моя Україно!
За що тебе сплюндровано, защо матя гинеш?
Чи ти рано до схід сонця...

Писар (підіймає голову від письма): Чекай, чекай — помалїйше — не жени, нїхтож за тобою з батогом не гонить! А що вчера казав учитель? Помалу, каже, поважно...

Аниця: Та я тілько так — от собі — аби чули, що добре вмію на память. Яж еще не виголошую перед гістьми. Почуєте, як я завтра деклямувати му.

Писар (передирчиво): Ну, ну, почуємо, як ти станеш, забудеш ся тай анї в зуб дальше! Ото почуємо!

Аниця (боронить ся): Якось то буде, не жури ся пан писар!

(Мала павза).

Осавула: Ага! (до писаря). А не забув вислати все як слїд? Запрошеня тай до „Буковини“ й до „Рускої Ради“ або до „Грому“ звістку про вечерницї?

Писар (весело): Егеж, най забуває хто багато має, а наша господарка не довго ще на сьвітї. Що то значить два місяцї! А все ми вже й ґазети маємо і книжки і муштра йде не зле — дай нам всїм Боже здоровля тай купу гроший!

Осавула: От, ми собі тут веселі, а не знати як там пішло нашому Дьордїйкови в судї з Йойною-ненажерою.

Писар: Ага, єго от-от що й нема. Може вже й під дверми!... От, напасть на гладкій

дорозї — не Йойна! Але я гадаю, що таки не вдасть ся єму з тими його велебними сьвідками.

Осавула: Ага, не вдасть ся! Чому би нї? Коли громадска власть не закине їм нїчого, то будуть могли присягати. А тоті, звісно, на все присягнуть, що їм прикаже Йойна.

Аниця (не сьміло): А совість?

Писар: Про совість питаєш? Мав пес хату? Ого, совість їх утопила ся давно в горівцї!

(Павза. Всї призадумались, лиш дївчата працюють. Аж тут відчиняють ся двері, входить Дьордїй)

Дьордїй: Добрий вечір, панове товарйство, тай ви дївчатка!

Всї: Добрий вечір! Здоров брате!

Осавула: Якже там товаришу Дьордїйку? Як повело ся? Розповідай, бо цїкаві дуже!

(Дївчатка покинули на хвилю робітку, сїчовики піднесли з ожиданєм очі на него. Він сїдає в кутї близько лївого вікна смутний, похнюплений — опираєть ся правою рукою на стіл).

Писар: Ой відай не з добром, коли таке лице, як би й жити не хотїв!

Дьордїй: А хибаж варта жити, коли правду поховали! Нема правди, братя, ой нема!

Осавула: Що ти кажеш, товаришу, присудили хиба заплатити?

Дьордїй: Двіста золотих і щось там єще проценту і коштів! Най се грім трісне!

Всї: ах-кають.

Осавула: Та якжеж так можна? Хибаж і складали присягу? та хто?

Дьордїй: А хтож би як не Макрина, що в Йойни, тай Мак ізза води!

Писар: А триста їм з моста! А яж і тільки того бояв ся, аби їх не припущено до присяги! Таку піячку і такого хруня, що все з жидом проти громади!

Осавула: Та якже їх припустили?

Дьордїй: Та як? Звичайно. Я спротивив ся їх припущеню за сьвідків та ще і до присяги, а Йойна виймає письмо з кишенї тай — тиць у руки судиї. Судия читає, я ухам своїм не йму віри: Макрина, виходить, не є нїяка піячка, анї коршмарска помітачка, тільки бідна, стара жінка, що ізза немочи не може взяти ся за тяжку роботу, лише служить чесно і право в пана Йойни... От яке сьвідоцтво видано єї з громади! Двірник прибив свою печатку — і маєш „чесну особу“.

Осавула: Ну, вже яке їхало, таке й здибало! Тож і до присяги прийшло?

Дьордїй: А виж як гадали? Неня все плачуть тай кажуть: алеж я не знаю нїчого за позичку, я мусїла би була знати! Не помогло. Я кажу: Сьвітлий суде! Се все неправда, се тілько на тото, аби мене від-

страшити від „Сїчи“. Я не дав ся відстрашити, то Йойна шукає собі відплати за тее! Як сьвідки присягнуть, відповідають менї, то нїхто тут не поможе!... І сьвідки присягли!

Дївчата: Присягли!

Дьордїй! Макрина заявила, що вона тодї як раз порала ся коло груби, бо студена днина була, як прийшли небіщик неньо, тай просили в Йойни 180 золотих тай обіцяли й проценти. В кутї сидїв Мак, попивав горівку тай ще сказав до небіщика: а тепер то вже й напєте ся зі мною!...

Парубки: А то вже неправда!!

Дьордїй: Та вжеж — неправда! А Мак присяг також, що був у коршмі, бо мав дїло і видїв, як Йойна дав грошї. Йойна каже, що гроший не бояв ся дати, бо татуньо були собі газда порядний і певний... І так усе скінчило ся — а тепер значить, плати, а нї то забирай ся з хати, бо жид не подарує, злїцитує все. Сеж бо й на те піявка! (Понурив сумно голову. Всї призадумались. Дехто зглядає ся на другого і покивує рефлєксийно головою. Відчиняють ся двері, входить ще двох парубків, перешептують ся з деким, виходять)

Осавула: Жаль нам тебе, товаришу, не повіриш, як дуже жаль! (Щиро). За нашу чесну справу, за руську справу тобі припало тер-

піти!... З початку кликали тебе й нас до старости, до комісаря — випитували про бунт; не вірили нам, що ми в чесній справі підняли ся вести нашу „Сїч“. Ще багато не вірять нам, багато підозрівають! Минуло одно нещастє, наспіло друге, тим страшнїйше, що нема як від него оборонити ся. Від напасти не пропасти, кажуть, а від злих людий, від дияволів у людскім тїлї не втечеш так скоро, як би гадало ся... Але чекай, товаришу, якось то буде! Ти нам дав хату, ти позволив радо товариству збирати ся в нїй, тобіж і належить ся від нас вдячність — — (Рух коло дверий. Увійшла притьмом Параска з виразом розпучної і непорадної лютости на лици).

Параска (**крикливо**): Вдячність, вдячність!... Ми маємо вже тоту вдячність! Ого! вже ви нас з тої вдячности обвішали торбами! З торбами підемо, безхатники, через вас, мої козаки! Через вас мудрагелї! І нащо я ще впустила вас до моєї хати? Ей, Дьордїйку, Дьордїйку? А чи не казала я, сину, що то все нещастє, лихо на нас? А ти, мій кошовий, ще впустив тоту „сїчу“ до хати! (Гнївно). Забирайте ся менї звідси геть! Аби я тих червоних петлїв не бачила більше в моїй хатї! Забирайте ся, бо через вас мене викинуть! (Всї зірвались, змішались).

Дьордїй: Гов, мамуню! Тай я тут маю якесь слово. Я ваш син, тай тій хатї газда.

Виганяєте їх, вйгоните й мене! Але прошу, товариства менї не ображайте! Чим вони провинили ся проти вас, проти людий? Се молодцї й дївчата чесні, тверезі! Я сам їх запросив до сеї хати, сам їм відступив єї на сходини, то не стану виганяти безвинно!.. Ви нас, мамуню, молодих не розумієте! За ваших часів такого не бувало! Але часи змінили ся, бо все кругом нас зміняє ся. Так мусить бути! Не на зло ми йдемо, не на зло! Самі здорові переконаєте ся, як поживете! Я знаю — нещастє нас пришибло, тай ви самі не знаєте, що робити, як собі помочи, на кого взлостити ся... Але не туди дорога, матусенько! Жили ми доси з працї рук і доробили ся й по смерти небіщика дечого, то й тепер не станем дармувати. Попрацюємо, віддамо кривавий, несправедливо видертий гріш тай дальше якось жити мемо! (До товаришів). Правда, товариші? (Потакують). Люде добрі нас не покинуть і в роботї і в охотї поможуть...

Осавула: На нас числїть, не бійте ся!

Параска (розжалоблена): Та я не з гнїву, мій сину, не з гнїву так кажу, іно з жалю! Жаль за працею своєю, що так даремно піде в собачі лаби, ой та який жаль!... От тепер ще як ми йшли обоє з міста, зі суду, здибають мене люди тай питають як? що?

а я розповідаю. Кождий каже — робіть так а так. Най Дьордїй, кажуть, відкараскає ся від тої „Сїчи“ тай най про людске око тримає з Йойною, то буде тобі спокій. Йойна й гроші подарує; чиж єму треба тих гроший? Чиж він не богач?... А йду поперед коршму, виходить Йойна тай каже до мене: ще раз тобі кажу, май розум жінко! Ей, май розум жінко! Ще можемо якось поладити ся!... Тай я от прийшла тай кажу всьо, до чиста! Щож у тім злого?

Осавула: Та воно так, тето Параско, нема в тім нїчого злого, тай ми розуміємо, що з вас жаль говорив, а не ярість. Та тут треба иньшої ради-поради. На Дьордїя напосїв ся Йойна, бо знає, що він у нас голова і щира порада...

Всї: Так і є...

Осавула: І знає Йойна, що як нема в нас Дьордїя, то помалу й другі відпадуть, розпічне ся незадоволенє, негодованє а потім і вороґованє. „Сїч“ не тілько що не розвине ся, але й ослабне, розібє ся. Тото мов дерево, що підтинають єму корінє. Тому треба нам порадити ся, що з тим дїлом робити...

Дьордїй: Товариші, прошу вас, не журіть ся тим дїлом. У вас і так журби много, а кождий ще й свою має до того... Лишіть се так, як би й не було нїчого...

Осавула: Е, так не можна! Але за те можна інакше. (Надумує ся). А що — як би так про людске, або лише про Йойнове око ти відкараскав ся від нас, а тайком був з нами і правив нами?

Писар (що доси сильно над чимсь роздумував, вірвав ся жваво): Ет, се — позволь товаришу — велика дурниця, що ти сказав! І як ти можеш з нею виходити перед нас? Таж то таке саме лихо, як і не належати зівсім! Сеж цілком лихий примір!

Дьордїй: А на таке я не пишу ся нїколи! Я вже сказав, як гадаю позбути ся лиха. Сїч — сїчию, а моя річ — иньше дїло!

Писар: Позволь, товаришу кошовий — скажу тобі, що й ти неправду кажеш!

Добродїй: Як се?

Писар: А так се, що ти товаришу так, як би не розумів задачі „Сїчи", як би не знав, які обовязки маємо всї ми — оден за другим — зглядом цілого товариства і зглядом кождого члена єго. Га? Оден за всїх, а всї за одного! Забув? Таке, як тобі, може лучити ся кождому з нас, а передівсїм нам зі старшини, бо — порази, кажуть, пастиря, розженеш і стадо. Тому годї нам, панове товарйство, приглядати ся з заложеними руками нещастю кошового, а радше треба нам єму помочи!...

Дехто: Та як? От штука!

Писар: А яж не кажу — всї за одного! Таж то велике слово! Сумно булоб, колиб ми єго й на дальше не мали розуміти! Тодї не повинно би бути на руській земли нї одного товариства, бо нащож нам їх, коли й так можна буде одинцем пропадати! Я гадаю — мої товариші й товаришки, що нас вже в „Сїчи“ доволї, аби можна було помочи Дьордїйови, кошовому... Розумієте мене? Я гадаю помочи так — направду — грішми! (Рух межи товариством).

Осавула: Правду кажеш, брате! Бодайже ти здоров був тай великий зріс!

Дьордїй (живо): Що ти кажеш, писарю? } разом
Параска: Як? як? }

Писар: А те, що чуєте! Помочи грішми, то значить зложити ся межи собою тай заплатити за Дьордїйка тай за матїр його чесну газдиню Параску всї отсї гроші, які суд призначив нахабному Йойнї!

Всї: Алеж се знаменито! От, нам писар нївроку! (Сердечно).

Дьордїй: Алеж куди ти хлопче?

Писар: А до куми в гостї!

Параска: Бог би за тебе говорив!

Осавула: От, розумне слово! Бігме, варта єму причепити медалю зі щирого золота!

Писар (жартом): Дай спокій, а то прийдуть злодії тай украдуть!... А я тимчасом без

медалї так вам кажу: є нас тут у „Сїчи“ разом із дївчатами 223 чоловіка. Зложім ся ми по левови, по коронї, по кілька шісток — як кого стане — тай до пару день зложимо першу рату тай занесемо до Йойни — за наших господарів — за тету Параску тай за Дьордїйка!

Дехто: Гей, гей, а то буде файно, бігме!

Аниця: Тай із завтрішних вечерниць збе-ремо дещо!

Осавула: О видиш! Таки так! Завтра, маю надїю, назбирає ся також пару левів тай якось буде! (До Дьордія). Не жури ся Дьор-дїйку, товаришу добрий тай чесний! Не пропадеш межи нами! І не згинеш в чортя-чих лабетах!

Дьордїй: Алеж я не можу сеї жертви при-няти від вас! Се значило би здирати това-ришів з самого почину товариства!

Писар: Але що ти верзеш? Якеж тут здир-ство? Кождий дає, кілько може. Зле кажу „дає“ — позичає! От я зараз таки нині закладаю на новім аркуші паперу спис тих, що дадуть і кілько дадуть. Розумієш? Кождого преціньо на який там гріш єще стати! Не пємо алькоголю, багато з нас не вживає й тютюну, (жартовливо) наші дївчатка перестануть на якийсь час заживати табаку...

Дївчатя: Фе, фе! Що ви кажете?

Аниця: Хиба з нас котру бачили, як нюхала табаку?

Писар: Ну, ну, або я знаю, може се була й цьвітка, я гадав — табака! (Сьміх). Вибачайте! Отже, кажу, зложимо що треба, віддамо юдї, най удавить ся і спокій голові! А ти собі, Дьордїйку, тимчасом працювати меш тай складати меш що місяць або що два до каси тілько а тілько левів на довг, тай із часом виплатиш ся. Схоче котрий товариш дістати свою вкладку скорше, то виплатимо єму скорше з того, що зложено Не бій ся! до суду не підемо! А поратунок буде!... Я таки назву той спис „На поратунок товариша Дьордїя". Як ви про се гадаєте товариші? Га?

Осавула: Се така розумна гадка, що менї аж заздро, чому то вона не менї впала до голови. А така чесна, що нїхто з нас не стане проти неї. Отсе початок нашого урядованя — сердечного! На загальних зборах — тому два місяцї — ходили ми ратувати від огню. Відбули — як казав делєґат із Черновець — наші огняні хрестини, нинї відбудем хрестини серця! Честь товаришови, що таку гадку зростив у своїй молодій голові, а честь тим, що єї приймають!...

Всї: Ми всї приймаємо!

Дівчата: Славно! Славно!

Писар: На щастє, на здоровлє, братчику Дьордїю! Мусиш приймити! Хоч — не хоч!

Дьордїй (розжалоблений, утішно зворушений): О мої сердечні товариші! О мої щирі! (Хватає за руки писаря, цілує ся з ним; так само з осавулою і з другими товаришами. В комнаті гамір. Чути слова: „любий Дьордїйку! Спомагаймо ся, не дайме ся!" Велика, загальна радість).

Параска (глядить утішно здивована по всіх, опісля обтираючи жіноцькою сльозу звертає ся до дівчат, що збили ся в гурток коло дверий): От вам хлопці! От дїти! Господь їх поблагословить за нас — за мене бідну вдовицю... За поратунок у у тяжкім безталанню моїм... З таких людий, з таких хлопців виростуть розумні і чесні ґазди, памятайте дівчата!... Що то значить книжка! Що то значить „Сїч"!... За моєї памяти такого не бувало!... (До Сїчовиків). Як же я вам тут подякую, бідна вдова, та як вам подякую? Най же вам Господь посилає потїху, як ви менї післали нині! (Кланяють ся).

Осавула: Дай Боже й вам, дай Боже й нам!

Писар (жартовливо): А так, при вас капне щось і для нас!

(Веселість. Гутірка. Позасїдали за столи. Параска виходить в комнати, обтираючи сльози. Дівчата плетуть дальше вінки, деякі відходить зі словом „добраніч!" По хвили голосна розмова).

Осавула: Але упече ся Йойнї даремно, упече ся!

Писар: Та ще гірше єго упече, коли побачить, що „Сїч“ живе й дальше, а Дьордїйко й грошї має! От що! Тай дивний же народець собі — тотї коршмарі — ще й як дивний! Сяде тут серед села, продає паруху і хоче ще й нами верховодити. А не даєш ся — то знищу! З торбами пущу! Хочби й цїле село!

Осавула: Тож бо то й є, що село дає ся!

Дехто: Хрунї, хрунї! От горе!

Писар: Чекай! Ми вам покажем! Аби лише постягати ще деяких старших газдів таких, як от наш Петро, що „старий — молодий серцем“, викуримо ми тоту хрунїяду зі села, ой викуримо!

Дьордїй: Дамо їм добрий примір, покажемо шлях чесного житя, то всї підуть за нами. Я вірю в побіду добра над злом...

Осавула: В побіду сьвітла над темнотою. Підуть наші Йойни і їм подібні з наших сел і не буде хрунїв...

Писар: Ой правда, братя! Є роботи на всї роки! А до неї треба взяти ся з вірою і охотою, бо круки-ворони нас роздзьобають. „Горе приспало рідну країну“ каже ся в пісні. Та ще яке горе! А ми мусимо бути ватагою,

що гонить те горе вон — рукою і серцем!...
(Мала павза).

Осавула: А коли вже нагадав тоту пісню, то й засьпіваймо єї. Сеж одна точка з завтрішної програми! (Встають, сьпівають звісну пісоньку зі „Збірника сїчових пісень“ *):

Горе приспало рідну країну,
Недоля тисне руську родину!
Марш, марш, козаки всї враз!
Раз-два-три, поки слушний час!
і т. д.

(Завіса).

---

* „Збірник сїчових пісень“ вийшов накладом Миколи Грабчука в Чернівцях, друкарня „Австрії“.

III. Дїя.

(Тота сама комната, лише пообвішувана вінками ізза вчерашнього вечера. Зібрало ся багато сїчового парубоцтва й дївчат. За столом сидить осавула, писар тай другі. Розмовляють. Дївчатка й собі проміж собою гуторять. В хатї стоїть гамір хвилину, відтак розмова переходить в уста поодиноких осіб).

Осавула: Ну, щож ви кажете на теє, панове товари́ство, що у нас тепер огонь за огнем?

Писар: Та звичайно. Постягати добро уміли, та устеречи його якось не потраплять. То дїти підпалять, граючи ся сїрничками, то таки й старші з любої люлечки, або й парібки за тими циґарами: курить, курить тай денебудь закине. І не в тямку єму, де закинув. В солому, то в солому, або так собі де на обійстю. Аби тобі хоч ногою придусив — де там! Оттак собі кине — а вітер собі здойме, іскра творить іскру — тай нещастє готове!

Дехто з гурту: Таки так — правда!

Осавула: Тай хто вже нинї не курить: яке-таке, мале, що ледво тобі від землї відросло, а воно вже „цибантика“ в рот —

курить! Десь по других селах є заборона: „заказує ся в селї курити під грозою такої а такої кари", — таблиці стоять по селу з заказом куреня, вартівники чи там нічна сторожа звертає на се увагу, коли хто про се забув, а у нас...

Дехто: Ет, аби пити було що в коршмі! Аби не засохла горівчана керниця тай аби баби не забули в селї сварити ся та лаяти ся, бо з того — дохід. Звичайно — робить ся суд - коршмі!

Писар: Ой правда, вже то наш двірник не дуже дбає о добро села таї о порядок у громадї. Ой, не так у нас, як в других селах. А то, що ми тут кажемо про куренє тютюну — то вже в иньших краях порішена справа. От приміром в Англії є закон, що дїтям не сьмїє видати склепар анї алькоголю, анї тютюну, чи там цигар. І то до шіснайцять лїт. Істнує також острий надзір над дїтворою в тім зглядї: побачить хто приземка, що курить, зараз єму відбирає тютюн, чи цигаро, а то й віддасть у руки родини, чи якої власти, аби покарали!

Осавула: А у нас? А деж би татуньо чи мамуня покарали за цигаро? От, най біднятко курить? Що воно там вйкурить! Хиба тілько що кітка! Тай хлопчина бачить се і знає се, що єму за куренє не зроблять нї-

чого — то курить де і що може: з початку покурює кукурудзяне волосє, потому „ділить ся“ з татом, братом або й гостем, коли котрий з них забуде тютюн на столї, а врештї й сам собі заробляє на „дим“: вхопить пару стручків кукурузи, чи там дещо муки, чи яєць з під курки тай таскає до коршми, міняє за тютюн. От, учить ся промислу! Промишляє так воно, промишляє, а не хоче подумати, анї навіть повірити, як тютюн здоровлю шкодить!

Дехто: Ага, кажи єму! Не повірить!

Писар: Курить, пускає гріш з димом — —

Дехто: Майструє з рота комин. (Сьміх).

Писар: Ая! тай і не зглянеш ся як хату тай цїле ґаздівство пустить з димом!

Дехто: Ой, правда! Та коби ще одно ґаздівство! А то часом і пів села згорить при такій нещасливій оказиї! (Поткування).

Осавула: А потому — кий жебрачий у руки тай старцем по сьвіту!

Писар: Ой, правда! Як піде весь здобуток з димом — то звідкиж взяти бідакам гроша, звідки наново відбудувати ся? У нас попри одно лихо є все ще друге лихо, що тамтим лихом поганяє. Не досить що курить усякий, чи треба, чи не треба — —

Дехто: Тай на що взагалї тото куренє придасть ся? В чию кишеню ідуть гроші за

дим? Хиба в нашу, мужицьку? Не волів би собі страви лїпшої купити, або коли хочеш уже приємности то замість тютюну — купити чаю, цукру — тай маєш в дома празник — —

Хлопцї: Правда, чиста правда!

Писар: Правда. Але я ще до чого иньшого кажу. Я гадаю про те, що у нас на припадок огню-пожару нема поратунку. А чому? Бо люди не асекурують ся! Забувають на те, що нещастє не по лїсах, лиш по людях ходить! А потому нужда, біда!

Осавула: Таки так. А товариств обезпечень у нас не бракує. В кождім містї чи місточку є аґент славного нашого товариства „Днїстер“ у Львові, що в разї нещастя виплатить раз-два асекурацийну суму і спокій голові!

Всї: От, справдї хосенне товариство!

Писар: Дуже хосенне. І ретельне. От, лужинецьким ґосподарам, що недавно погоріли, виплатило щось до 6 днїв грошї, тай уже відбудовують ся.

Осавула: Тай під чужі плоти не підуть!

Дехто: Таки так!

Писар: Тому то ми Сїчовики повинні людям все а все згадувати та товчи про асекурацию, а тодї буде в нас далеко лїпше!

Голоси з гурту: Я зараз таки нині стану своїх намовляти до того! —
— Ого! У мене вже заасекурували ся! —
— Добрий початок! — .

(Мала павза).

Осавула: Але цікаво знати, хто підпалив вчера нашого „приятеля“ Йойну!

Дехто: Ага, от братя цікаве діло! Значить — і Йойна покушав, що „Січ“ вартує!

Осавула: Меньша річ, що покушав. Сеж і наше діло було, іти ратувати! Але — от, кажу, також має якогось щирого друга. Бо що єго підпалено — се річ певна. Заняло ся з такого боку, де не могло ніяк занести анї з циґара, анї з кухні! І гляди — згорів Йойна!

Писар; Кажи товаришу Йойнова коршма, а не він сам!

Осавула: А був би може й сам згорів, як би не наші хлопці!

Дехто: Ет, перепинило нам у вечерку!

Писар: Та правда! Ще всіх точок програми не вичерпали, я що йно зачав виголошувати „Празник у Такові“, а тут тру-ру-ру! під вікном: наш сурмач дме на трівогу! Зірвали ся й побігли. І гості з нами — делеґати „Січий“ — і всї.

Осавула: Що правда — то правда, хвацько ішло! Поставили ся хлопці!

Дехто жартом. Алеж горіло, горіло! „Ой, коршмонько, ти богине, в тобі наша праця гине!" (Сміх, рев т.).

Писар: Приступити було тяжко. Пекло тай годі. А тут ще крик, зойк: Йойна гвалтує, Йойниха верещить найпекольнійшим бабським ревом, дітвора кричить наче „гоєві" поросята!

Голос з гурту: Як не пищати, коли пече і присмалює як гуску під шабаш! (Сміх).

Осавула: А наразі — гвалт такий, що и уха лускають: Йойна спостеріг, що нема его найстаршого Мехля. В огни певно згорить! Що кине ся наш Йойна в огонь, то подасть ся назад! Серце батьківське каже ему йти ратувати свого первородного, а тут і обава о власне житє не пускає кинути ся в огонь! Тай ще Йойниха тай діти причипили ся до кафтана — не пускають в огонь, знають чим то пахне!... Гай ніщт тате! кричать. Де верет ти тойт, гай ніщт!! І як би не наш Дьордійко — дай ему Боже здоровля! — не кушатиб уже Йойновому Мехлеви „шабасбронфен!"

Голоси: Ой, правда! — А не знати, чи вернув уже з міста — від лікаря?

Писар: Ще ні! Але ось-ось що невидко! Знаєте, братя, Дьордійко таки дуже відважна людина! Знаємо его всї не від нині — леп-

ський з него хлопець — правда? (Потакування). — Знаємо також, що він кріпкий собі на диво і відважний — як то кажуть: в огонь піде! — але він такий уже, що пари єму не має!

Голоси: Ой, правда! Що правда, то правда! Орел не парубок! — Відважний як лев!

Осавула: Почув крик — скочив у грань — нема єго — гадаємо — пропав! Хвилька — більше — дивимо ся й очам своїм не віримо: Дьордїй! Таскає перед себе Мехля як барана якого! Мехель мов неживий! Жиди до Мехля — Йойна хопив єго за шию, цїлує, тулить до себе... Мехель, Мехель, а майн лейбен! кричить. Йойниха кинула ся від Мехля до Дьордїйка — руки єму цїлує! А руки попарені! Гей як попарені!

Голос: Таж то поломінь, поломінь! Що ви собі гадаєте, люди!

Осавула: Дивимо ся — паде наш Дьордїйко. З утоми. Тай від диму заперло в нїм віддих. Кинули ся люди до него ратувати. Прийшов до себе, славити Бога! Але відхорує попаренє... Бравий хлопець! Золотий!

Всї: От вам сїчовик! Кошовий раз!

(Чути стуканє в двері, туди й звертають ся очі всїх. В слїд за тим відчиняють ся двері на зазив „просимо!“ і входить Йойна: трохи бліднй. слїди невиспання пероляку, нещастя).

Й о й н а: Добрий вечір вам! Добрий вечір (Підступає несьміливо ід о с а в у л и, простягає до него руку, котрої сей не приймає, ховаючи свою правицю поза себе) Ну, подайте руку, не гнівайте ся! Приходить до вас той, що ви єго уратували, котрому ви уратували золото, скарби. — Подайте руку!

О с а в у л а (поважно): Ратували ми, Йойно, бо се був наш обовязок — навіть свого ворога поратувати. Але руки ворогови не подаємо, тим більше, що той ворог послугує ся нечесними дїлами і руйнує нашого товариша!

Й о й н а (ще несьміливійше): Алеж той ваш, як ви кажете, ворог приходить до вас зложити подяку — з цїлого серця — велику подяку — і перестає вже бути вашим ворогом! (Напружена цїкавість).

О с а в у л а: Подяки від вас, Йойно, нам не потреба, бо, як кажу, ми зробили се, що зробили, з чистого обовязку. Дякуйте Провидїню, що не дало вам спромоги розбити нас і наше товариство, бо в противнім разї не було би кому так порядно, обдумано ратувати. В „Сїчи“ ми сего навчили ся, в „Сїчи“. А щоб ви з тяжкого ворога стали нашим приятелем — в теє ми, даруйте за слово, не віримо!

Й о й н а (мягко): Чому не вірите? Га? Чому не вірите?

Осавула: А тому не віримо, бож ви й на дальше останете в нашім селї і на дальше будете вести коршму, упоювати наших незрячих людий, шкодити руському йародови...

Голоси: Так воно є! Правда!

Йойна: А теж панї Сїчовики: Що вам шкодить коршма? Ви до неї не підете, анї ваша родина не піде. Тих кількох на селї, що пють, уже не відвернете від келишка! А я хочу бути ваш приятель, чуєте? Анї словом більше не писну проти вас, анї словом! Абим так жив! Аби моя жінка й дїти так жили! (Горячо). Так менї дай Боже!... Чуєте, як я клену ся?... Тай чого я маю бути проти вас? Чого? Хто менї ратував хату? хто? Ви!... Ну, хата і що в хатї було — се дурниця! Се все заасекуроване. За найменьшу шкоду дістану заплату — —

Голос: Видиш? що жид — то голова!

Йойна: Але я мав дома щось такого, на що нема асекурацій! Моє щастє, мої скарби!! Чиж на щастє є асекурация? Чи можна оплатити щастє, як воно пропаде? Ой нї! Нї, нї! А у нас жидів — щастє, то наші дїти, наші сини, доньки! Щож би я був зробив без мого Мехля? Що? (Думає горячо). Я був би збожеволїв! Я був би здурнїв, скапцанїв, гірше від Абрума! Що Абрум! Він нїчого не мав — то й нїчого не стратив!

А я? Стратити єдиного сина? потїху? осолоду?... О Мехель, Мехель!! — — Де ваш Дьордїй, де він, най поцїлую єму тоті руки, що виратували мою дитину! Де він?..

Писар: На що вам єго? Виж єго поцїлували добре перед судом!

Голос: Як правдивий Юда!

Йойна (зворушено): Простїть менї, даруйте! Я мусїв!... Але тепер — я потрафлю показати свою вдячність. Навіть грішми! Що у мене гроші? Полова! Добре, що моя дитина жиє, мій Мехель!... Даю на товариство „Сїч“ двіста корон! (Торжественно). Що? може мало? (Виймає гроші). А правда! Таки мало! Даю 400 корон! На почесне! На зріст „Сїчи“! (Подає осавулї). На! беріть від Йойни! Від жида, що вміє бути вдячним! (Осавула не приймає їх, відвертає ся від гроший). Беріть, беріть від приятеля! Прошу вас, не гордїть моїм щирим грошем. — —

Голос: Та чому й не взяти? (Гомін).

(Осавула не бере. Йойна звертає ся до писаря. Між тим входить Дьордїй: стає в порозї, приглядає ся всїй гій подїї з здивованем; обі руки в него пообвязувані, голова рівнож, чути сильну воню йодоформу. Шепти між дївчатами в сторону Аницї: Дьордїй! Ади, Дьордїй, Анице! Ото, сарака!)

Писар: Не менї ваші гроші, Йойно! Не нам! Ми не платні ратівники житя! Не треба нам гроший — від вас!

Й о й н а (обертається довкола, спостеріг Дьордія): А Дьордїй! (Дуже щиро). Ніхто не бере мого дарунку! Ніхто! Мусите ви взяти, Дьордїю, виж прецї кошовий товариства! І (горячо) спаситель моєї дитини! Спасителю мій, мій! Дай руки, най цїлую!... Нообвивані! Болить! Рани, рани! За мене, за Йойну і за єго Мехля! О чесний чоловіче! О золоте серце! На тобі гроші! О диямант — не серце!

Д ь о р д ї й (випрямив ся на весь ріст): Йойно! Дайте собі спокій з грішми і дияментами! Нїякий я диямент, дякувати небесам, бо диямент тане в огни, а я не стопив ся, жию ще! Не диямент я, лише „Сїчовик!“... А гроший, Йойно, менї не давайте нїяких! Виж менї не винні! Я вам винен! Суд прецї присудив! Ви мали сьвідків! Я вам винен! (Заворушення. А н и ц я вибігає, закривши лице хустиною).

Й о й н а (розпучливо): І сей не хоче! Тоті люди сьміють ся з гроша! Гордять грошем! Вони самі — гроші! Дивні люди!

П и с а р: Слухайте Йойно і ви товариші! Гроший „Сїч“ наша від Йойни не возьме, бо вони нечисті, кріваві — з крівавого ремесла! Нам їх не треба. Але хочете мати рахунок з нами, приятельский рахунок — то відчепіть ся від Дьордїйка. — —

Й о й н а: То мій спаситель!

П и с а р: Маєте судове право чіпати ся єго

за якийсь (іронічно) довг — щось близько 200 золотих — нищити єго майно і вбивати матїр єго добру і чесну — то зречіть ся того вашого права, опустїть єму довг! —

Йойна: Алеж тепер я єго довжник! Я не знаю жадного довгу у Дьордїя!

Голос: Але на письмі, бо то Юда!

Писар: Не треба письма, сьвідків так багато!

Дьордїй: Алеж що ви робите! Не рабуйте Йойни!

Йойна: Радо пишусь на такий рабунок!

Писар: Ну, позволь же нам товаришу, кінчати дїло. Не мішай ся, прошу! (До Йойни). А ви, Йойно, зречіть ся тут при людях своєї претенсиї!

Йойна: Радо, дуже радо! (Торжественно). Я Йойна Грубер, коршмар ваш, заявляю, що Дьордїй Янчук і мати єго Параска Янчук сплатили менї весь довг і від нинї не маю до них жадної претенсиї!

Голос з гурту: Абисте були сьвідомі того, люди!

Осавула: А я вам ще що пораджу, Йойно: будьте такі ласкаві тай чемні тай опустїть наше село. Нам, як бачите, не треба коршми, незадовго прийде нове поколїнє, що єї занедбає цїлковито — з чогож тодї будете жити? На тих пару „авшусів“ не спускайте ся, не багато вам зарібку за них прийде,

шкода вашої (іронічно) праці! От, ідіть собі до міста тай розпічніть який уцтивий зарібок, аби з вашого Мехля вийшли чесні люди!

Йойна: Або я знаю, хиба — —

Аниця (вбігає притьмом): Повели, шандарі повели Макрину тай Ілька Мака до громадської канцелярії.

Йойна (переляканий): Що ти кажеш? Не може бути!

Аниця: Те кажу, що чуєте! Виж і повинні тїшити ся, Йойно, що так стало ся: їх же повели за підпал. Кажуть — вони обоє на спілку підпалили вас! Ваші приятелї, сьвідки! А пяні!!

Йойна (видимо переляканий): Ой нема чого тїшити ся, нема чого!... Що я кажу? Добре, що їх зловили, бігме, добре! Чекайте, біжу я!... Бувайте — — (вибіг).

Голос: А тепер в нїм горить, горить! Гасїть! Люди!

Писар: Ого, того вогню не вгасити! „Сїч“ не поможе, де нечиста совість!...

Голос: Але чого побіг, за чим так скоро?

Писар: Хиба трудно відгадати? Якесь нечисте дїло! Я гадаю, що сьвідки підпалили, бо не дотримав обітниці! Може за мало дав!

Всї: Ади, як воно! Може бути!

Дьордїй (стає по середині): Братя! Що нам забивати собі голови Йойновим клопотом!

Мпиро своє дїло дбаймо!... Передівсїм дякую вам за щиру поміч у всїм моїм лиху із Йойною! Сердечно дякую! Не загине наша Русь-Україна, коли має таке тверезе, чесне, розумне, щире, братолюбне парубоцтво! З него виросте велика сила народня, а де сила — там уже й народ! Серцями нашими здвигнемо народну сьвятиню, оточимо єї оплотом слави. А коли царити буде в нїй взаїмна велика любов, братолюбіє — тодї прийде доля, воля, воскресенє люду і народу! — Ах, коби ми вже раз діждали тої великої хвилї, коби ми діждали!

Писар: Хлопцї, дївчата, товариство! Ануте, затягнїм нашої — вчерашньої!

(Всї стають, дехто виймає папір. книжочку. Сьпівають):

Наша славна Україно —
Ой козацка земле мила!
Ми за тебе без упину
Мем боротись кількн сила!
Дорога твоя нам слава,
В серцю нашім ти єдина!
Мила там де степ широкий,
Мила там — де верховина!
і т. д.

(Завіса спадає помалу).

Купуйте! Купуйте!

Хлопська „ГРОМАДА“ читанка

зладив Козак Невмирака.

Ціна 60 сотиків.

Замовляти у Миколи Грабчука, Чернівці. друкарня „Австрії“. Належитість можна присилати марками.

Є се дуже люба, цікава, весела і поучаюча книжка для народу, яку кождий повинен собі купити. — Хто замовляє 10 примірників, дістає один примірник даром. — Гроші треба присилати наперед. Замовляйте скоро, бо наклад невеликий. А хто не купить — пожалує.

Відкрита передплата на просьвітно-популярний місячник

„ГРІМ“

який виходить в Чернівцях книжочками раз на місяць.

Передплата на цілий рік **1** Кор. **20** сот.

„Грім“ призначений для масового ширеня, є дуже цікавий, отже кождий повинен безусловно его передплачувати. Грошеві посилки і замовленя адресувати треба так:

До редакції „Грому“ в Чернівцях, улиця Паньска ч. 13.

○○○○○ „ЗБІРНИК ПІСЕНЬ" ○○○○○
Ціна 40 сот. січових і патріотичних. Ціна 40 сот.
Замовляти у Миколи Грабчука в Чернівцях, друкарня „Австрії".

Накладом Миколи Грабчука і Івана Чупрея в Чернівцях вийшов

„Отаман"

підручник для „Січей", „Соколів", Читалень і т. д.

Потрібний для кождого, бо містить поради, як вести товариства, команду, взірці подання, рекурсів ітд. А крім того містить взірці подань о віче і фестин.

Ціна одного примірника 1 Кор., з почтою 1 Кор. 10 сот.

Замовляйте скоро, бо наклад невеликий.

Хто замовляє пять примірників, дістає один прим. даром

Гроші висилати на адресу: М. Грабчук, Чернівці, друк. „Австрії".

Дуже цікаві і поучаю книжк

можна дістати у Миколи Граб
в Чернівцях, друкарня „Австри

Жадайте спис книжок,
висилає ся даром.

„Громадський Гол

радикальна, політична часопис

Виходить у Львові, ул.
два рази на ти

Передплата виносить без додатків в Австрії: річно
півр чно 4 К. В Росиї: на рік 4 руб., на пів року
В Америці: річно 2 і пів доляра. — З додатком л
турно-науковим о одну корону, а з гумористично-сат
ним о 1 К 50 сот. більше, в обома 2 К 50 сот.

PG
3948
I328S5
1907
c.1
ROBA